

Všeobecná agenda - rozhodnutie do vlastných rúk s fikciou doručenia**Predmet:** KPUKE-2022/8279-5/33179/ZD,JJ - rozhod.**Text:**

Spišský hrad - hradné jadro - kaplnka hradná - reštaurátorská dokumentácia - rozhodnutie o schválení reštaurátorskej dokumentácie

Slovenské národné múzeum	
Dátum: 11. MÁJ 2022	
Číslo záznamu: SNM-GR/P47/2022-106	Číslo spisu: SM-5019/2022-100/3252
Prílohy:	Vybavuje:

-/-

váš list č. / zo dňa: SNM-4621/2022-SMLE/2319; SNM-SML/173/2022, 05.04.2022

číslo konania: KPUKE-2022/8279-5/33179/ZD,JJ

vybavuje / kontakt: Mgr. Tomáš Zdravecký / 053-2452125 / podatelna.ke@pamiatky.gov.sk

Košice / dňa: 05.05.2022

Krajský pamiatkový úrad Košice (ďalej len „správny orgán“), ktorý je podľa § 11 odseku 1 zákona číslo 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“) vecne príslušným správnym orgánom a podľa § 9 odseku 5 pamiatkového zákona je miestne príslušným správnym orgánom na úseku ochrany pamiatkového fondu, podľa § 46 zákona číslo 71/1967 Zb. o správnom konaní v znení neskorších predpisov (ďalej len „správny poriadok“) vydáva podľa § 33 odseku 6 pamiatkového zákona toto

rozhodnutie:

schvaľuje I. stupeň reštaurátorskej dokumentácie: „*SPIŠSKÝ HRAD - Hradná kaplnka - ÚZPF č. 830/1-43 (HRAD), 830/5 (KAPLNKA) – Správa z reštaurátorského výskumu a Návrh na reštaurovanie*“ (ďalej aj „Reštaurátorská dokumentácia“ alebo „Návrh“), ktorý na správny orgán dňa 06.04.2022 predložil vlastníkom poverený správca predmetného objektu: Slovenské národné múzeum (ďalej len „SNM“), Vajanského nábrežie č. 2, P. O. Box 13, Bratislava, v zastúpení: Mgr. Branislavom Panisom – generálnym riaditeľom SNM, v správe: Slovenské národné múzeum – Spišské múzeum v Levoči (ďalej len „SNM-SML“), Námestie Majstra Pavla č. 40, Levoča, v zastúpení: PhDr. Máriou Novotnou – riaditeľkou SNM-SML, pre reštaurovanie časti národnej kultúrnej pamiatky (ďalej len „NKP“ alebo „kultúrna pamiatka“): **Spišský hrad – hradné jadro – kaplnka hradná**, evidovanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu (ďalej len „ÚZPF“) ako: Hrad – kaplnka hradná/gotická, pod číslom: 830/5, okres: Spišská Nová Ves, obec: Žehra, katastrálne územie: Žehra, parcelné číslo 476/1, podľa listu vlastníctva č. 15, ktorý vypracoval: Pro Restauro, spol. s r. o., ul. Československej armády č. 251/32, Kremnica – realizácia reštaurátorského výskumu a spracovanie reštaurátorskej dokumentácie s autorským kolektívom:

- Mgr. art. Miroslav Janšto - certifikovaný reštaurátor, zapísaný v Komore reštaurátorov pod č. *KR 033* so špecializáciou M1 - reštaurovanie nástennej maľby, historickej omietky a muriva v interiéroch a exteriéroch historickej architektúry;
- Mgr. art. Ondrej Lipták - certifikovaný reštaurátor, zapísaný v Komore reštaurátorov pod č. *KR 030* so špecializáciou S6 - reštaurovanie kamenných polychrómovaných sôch, kamenných architektonických článkov, muriva a nadväzujúcich omietok v interiéroch a exteriéroch objektov historickej architektúry.

Komplexný reštaurátorský výskum na časti NKP: **Kaplnka hradná/gotická (hradné jadro) na Spišskom hrade** bol realizovaný v období mesiacov: júl - december 2021. Výskumná a reštaurátorská dokumentácia bola kompletizovaná v marci 2022 v súlade s predpismi, určenými pre reštaurovanie, usmerneniami štátneho pamiatkového dohľadu, ako aj podľa podmienok rozhodnutia o zámere na reštaurovanie predmetnej kultúrnej pamiatky s r. č. KPUKE-2012/226-02/1042/JJ zo dňa 22.03.2012,

právoplatného od dňa 27.04.2012. Na základe exaktne preukázaných výsledkov z reštaurátorského výskumu časti danej NKP bol autorizovaný dokument predložený na správny orgán v **rozsahu**:

- **Názov reštaurátorskej dokumentácie**
  - Úvodná/titulná strana (str. 1)
  - Obsah (str. 2)
- 1. Základné identifikačné a technické údaje o predmete reštaurovania (str. 3-10)**
  - 1.1. Názov pamiatky/prípadne vžitý názov (2 str.)
  - 1.2. Číslo ÚZPF (str. 3)
  - 1.3. Typ pamiatky (str. 3)
  - 1.4. Umiestnenie pamiatky (str. 3)
  - 1.5. Majetkovo-právne vzťahy (str. 3)
  - 1.6. Realizátor výskumu (str. 3)
    - fotodokumentácia: nálezový stav – exteriér (8 fotiek/str. 4-7)
    - fotodokumentácia: nálezový stav – interiér (12 fotiek/str. 8-10)
- 2. Popis objektu výskumu (str. 11-30)**
  - 2.1. 1.časť (str. 11-22)
  - 2.1. 2.časť (str. 23-30)
- 3. Reštaurátorský výskum (str. 31-117)**
  - 3.1. Základné technické údaje (str. 31)
  - 3.2. Metodika výskumu (str. 32)
  - 3.3. Rozpis jednotlivých stupňov výskumu (str. 33)
    - 3.3.1. Sondážny výskum – popis/zhodnotenie jednotlivých sond a zhodnotenie stratigrafie (str. 33)
      - uskutočnené sondy – exteriér (str. 35-67)
      - uskutočnené sondy – interiér (str. 68-97)
    - 3.3.2. Obhliadka – popis /zhodnotenie jednotlivých nálezov a rozsah zachovaných historických vrstiev omietok (str. 97)
      - nálezové situácie (str. 98-107)
    - 3.3.3. Odobratie vzoriek – popis/zhodnotenie jednotlivých vzoriek (str. 108-117)
- 4. Vyhodnotenie výsledkov reštaurátorského výskumu (str. 118)**
- 5. Návrh na reštaurovanie (str. 119-126)**
  - 5.1. Vzory doplnkov (str. 123-124)
  - 5.2. Vzory kružieb (str. 125-126)
- 6. Textové prílohy (str. 127-144)**
  - 6.1. Texty k výskumu (str. 128-141)
  - 6.2. Špecializácie reštaurátorov (str.142-144)
- 7. Zoznam použitej literatúry – bibliografia (str. 145-147)**
- Priložený CD nosič s reštaurátorskou dokumentáciou v PDF formáte;

a z hľadiska záujmov, chránených pamiatkovým zákonom, podľa § 33 odseku 6 pamiatkového zákona pre vykonanie reštaurovania časti NKP podľa tohto Návrhu správny orgán **určuje tieto podmienky**:

1. V podrobnostiach o podmienkach o vykonávaní odborných reštaurátorských prác, ako aj o reštaurátorskej dokumentácii je potrebné postupovať podľa § 33 pamiatkového zákona a v zmysle všetkých súvisiacich predpisov.
2. **Z hľadiska ochrany pamiatkového fondu, archeologických nálezov a nálezísk** je potrebné rešpektovať požiadavky záväzného stanoviska s r. č. KE-12/503-02/1975/ZD, ktorým správny orgán odsúhlasil dňa 06.06.2012 predloženú projektovú dokumentáciu obnovy NKP - Spišský hrad (stupeň: pre realizáciu stavby), a to predovšetkým požiadavky realizácie **archeologického a reštaurátorského výskumu v priebehu obnovy** tejto kultúrnej pamiatky, ktoré sú ukotvené i v návrhu celkovej koncepcie pamiatkovej obnovy a prezentácie hradného

areálu (organizácia výstavby). Archeologický výskum sa bude realizovať podľa podmienok rozhodnutia o zámere obnovy danej NKP s r. č. KE-056/235-02/628/DU, KL zo dňa 06.02.2006, ktoré nadobudlo právoplatnosť dňa 01.03.2006. Reštaurovanie je nevyhnutné realizovať podľa osobitných podmienok rozhodnutia o zámere na reštaurovanie predmetnej kultúrnej pamiatky s r. č. KPUKE-2012/226-02/1042/JJ zo dňa 22.03.2012, ktoré nadobudlo právoplatnosť dňa 27.04.2012.

3. **Reštaurátorské práce podľa § 33 odseku 7 pamiatkového zákona môže vykonávať:**
  - Člen Komory reštaurátorov Slovenskej republiky (ďalej už len „KoRe SR“), ktorý má odbornú spôsobilosť a zákonom stanovenú prax v požadovanom odbore, podľa § 5 odseku 2 písmena a) zákona číslo 200/1994 Z. z. o komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov;
  - Vysoká škola, resp. univerzita v rámci študijného programu reštaurátorská tvorba, uskutočňovaného v študijnom odbore reštaurátorstvo.
4. Komplexné reštaurovanie predmetnej časti NKP bude realizované podľa navrhovanej technológie, podľa navrhovaných reštaurátorských úkonov, ako i odporúčaní menovaných reštaurátorov. Pokiaľ realizátori reštaurátorských prác zmenia v priebehu reštaurovania na základe nových skutočností či prípadných novoobjavených nálezov navrhovanú technológiu alebo postup reštaurovania oproti odsúhlasenému Návrhu, sú povinní každú túto zmenu vopred prerokovať so správnym orgánom, podľa § 33 odseku 9 pamiatkového zákona. Správny orgán rozhodne o ďalšom postupe najneskôr do troch pracovných dní od oznámenia a prerušenia reštaurátorských prác.
5. Návrh ochrany, obnovy a prezentácie danej časti kultúrnej pamiatky vychádza predovšetkým z metódy konzervácie, v rámci ktorej budú všetky pôvodné materiály, ako aj kamenné články a primárne vrstvy omietok intaktne zachované, sanované, zregenerované a následne scelené. Všetky zrealizované reštaurátorské, konzervátorské a rekonštrukčné zásahy, špecifikované v Návrhu, budú od hmoty originálov reverzibilné a pre budúce reštaurátorské projekty ľahko odstrániteľné.
6. Počas reštaurovania hradnej kaplnky je žiaduce v areáli Spišského hradu (najvhodnejšie priamo v jeho hradnom jadre/v blízkosti sakrálneho objektu) vytvoriť technické zázemie pre tím reštaurátorov, ako i adekvátne plochy pre uloženie, transport a manipuláciu stavebných materiálov, pre ošetrovanie, opracovanie, rekonštrukciu a konzervovanie architektonických článkov i tvaroslovných prvkov. Popritom je nutné vytvoriť aj priestor pre dočasnú skládku druhotného odpadu (z reštaurátorských prác), ktorý bude z tohto areálu okamžite odvázaný, a to v koordinácii s postupom ďalších stavebných prác a archeologického výskumu na obnove kultúrnej pamiatky.
7. Pri ošetrovaní všetkých povrchov predmetného objektu dbať na zachovanie a konzerváciu stôp všetkých úprav povrchov a technických zásahov, svedčiacich o postupoch niekdajších kamenárov a murárov (napr. otlačky po opracovaní nanesených omietok, zvyšky po zatekajúcej malte, zanechané stopy kamenárskych značiek, datovania a rôzne fragmenty nápisov). Tieto detaily bude zodpovedný reštaurátor podrobne dokumentovať už počas prác, a následne ich vyhodnotí a zapracuje do záverečnej dokumentácie skutočne vykonaných reštaurátorských prác danej časti NKP.
8. Časť reštaurátorských úkonov (sanácia muriva, spevnenie povrchu, stabilizácia podkladov, plošné či lokálne čistenie materiálov) bude vykonávaná súbežne s prebiehajúcimi prácami pri odstraňovaní druhotných úprav a vrstiev. Zároveň správny orgán požaduje, aby tento postup bol taktiež zodpovedným reštaurátorom podrobne fotograficky zdokumentovaný a písomne zaznamenaný.
9. Ak v priebehu reštaurovania daného sakrálneho objektu hradnej fortifikácie dôjde k novým skutočnostiam alebo k odkrytiu nepredpokladaného nález, musí zodpovedný reštaurátor podľa § 33 odseku 9 pamiatkového zákona práce ihneď prerušiť až do vydania rozhodnutia

správneho orgánu. Správny orgán potom rozhodne o ďalšom postupe najneskôr do troch pracovných dní od oznámenia a prerušenia reštaurátorských prác.

10. Správny orgán žiada od vlastníka NKP (resp. správcu objektu), aby v rámci prebiehajúcej komplexnej (avšak etapovitej) obnovy Spišského hradu zabezpečil adekvátnu synchronizáciu nadväzujúcich stavebno-rekonštrukčných, reštaurátorsko-konzervátorských, ako i umelecko-remeselných činností (vrátane realizácie archeologického výskumu), predovšetkým v záujme eliminácie ďalšieho nežiaduceho zhoršovania stavebno-technického stavu Spišského stavu, resp. nasledujúceho poškodzovania pamiatkových hodnôt danej kultúrnej pamiatky.
11. Vlastník NKP (resp. správca hradného areálu) zároveň zabezpečí, aby samotné reštaurovanie predmetnej časti Spišského hradu (t.j. hradná kaplnka) bolo realizované až po nadobudnutí právoplatnosti tohto rozhodnutia.
12. Správny orgán si ponecháva jeden exemplár Návrhu na vykonávanie štátneho pamiatkového dohľadu podľa § 33 odseku 10 pamiatkového zákona. Vlastník, resp. správca objektu bude v priebehu reštaurovania zvolávať pravidelné kontrolné dni za účasti správneho orgánu a zodpovedných reštaurátorov, na ktorom bude zástupca správneho orgánu podrobne informovaný o technologických postupoch, priebehu a výsledkoch reštaurovania predmetnej časti NKP.
13. Dokumentácia skutočne vykonaných reštaurátorských prác na obnove NKP (2. stupeň) bude spracovaná v rozsahu podľa § 6 odsekov 1 až 5 Vyhlášky Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 231/2014 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „Vyhláška“). Túto dokumentáciu spracuje reštaurátor, ktorý uskutoční reštaurovanie danej časti NKP, a vlastník kultúrnej pamiatky (resp. správca objektu) ju predloží správne mu orgánu v lehote do 60 dní po ukončení reštaurovania, podľa § 33 odseku 10 pamiatkového zákona.
14. V priebehu reštaurovania predmetnej časti Spišského hradu bude zodpovedný reštaurátor viesť reštaurátorský denník, podľa § 6 odseku 5 Vyhlášky, a kópia denníka bude zahrnutá do dokumentácie vykonaných reštaurátorských prác.
15. Vlastník kultúrnej pamiatky (správca hradného komplexu) oznámi písomne (alebo e-mailom) správne mu orgánu v predstihu minimálne 7 dní začiatok reštaurovania predmetnej časti NKP podľa § 33 odseku 4 pamiatkového zákona. Po ukončení prác zodpovedný reštaurátor vykoná prezentáciu ukončených prác, na ktorú bude prizvaný aj zástupcu správneho orgánu, a tento o prezentácii vyhotoví úradný záznam zo štátneho pamiatkového dohľadu.
16. Každú závažnú zmenu a zmenu oproti alebo nad rámec tohto rozhodnutia vlastník NKP (resp. správca objektu) vopred prerokuje a predloží na odsúhlasenie správne mu orgánu podľa § 32 odseku 2 pamiatkového zákona.

Štátny pamiatkový dohľad na úseku ochrany pamiatkového fondu bude vykonávať správny orgán, podľa § 32 odseku 13 pamiatkového zákona.

Odôvodnenie

Vlastníkom poverený správca predmetného objektu: SNM, Vajanského nábrežie č. 2, P. O. Box 13, Bratislava, v zastúpení: Mgr. Branislavom Panisom – generálny riaditeľ SNM, v správe: SNM-SML, Námestie Majstra Pavla č. 40, Levoča, v zastúpení: PhDr. Máriou Novotnou – riaditeľka SNM-SML, predložil na správny orgán dňa 06.04.2022 Návrh na reštaurovanie časti kultúrnej pamiatky: **Spišský hrad – hradné jadro – kaplnka hradná**, evidovanej v ÚZPF ako: Hrad – kaplnka hradná/gotická, pod číslom: 830/5, okres: Spišská Nová Ves, obec: Žehra, katastrálne územie: Žehra, parcelné číslo 476/1, podľa listu vlastníctva č. 15a, ktorý predložila Pro Restauro, spol. s r. o., ul. Československej armády č. 251/32, Kremnica – realizácia reštaurátorského výskumu a spracovanie reštaurátorskej dokumentácie, a ktorú spracovali:

- Mgr. art. Miroslav Janšto - certifikovaný reštaurátor, zapísaný v Komore reštaurátorov pod č. *KR 033* so špecializáciou M1 - reštaurovanie nástennej maľby, historickej omietky a muriva v interiéroch a exteriéroch historickej architektúry;
- Mgr. art. Ondrej Lipták - certifikovaný reštaurátor, zapísaný v Komore reštaurátorov pod č. *KR 030* so špecializáciou S6 - reštaurovanie kamenných polychrómovaných sôch, kamenných architektonických článkov, muriva a nadväzujúcich omietok v interiéroch a exteriéroch objektov historickej architektúry.

Predložená reštaurátorská dokumentácia sa opiera o syntézu exaktných poznatkov z dosiaľ vykonaných výskumov, obzvlášť z dvoch základných fundovaných dokumentov. Prvým je nálezová správa Spišský hrad – kaplnka (spracovanie archeologického a architektonického nálezového materiálu, Archív PÚ SR, ev. č. T-758, r. 1969 – ďalej len „Nálezová správa“), ktorá mala z hľadiska archeologického, umelecko-historického a architektonického objasniť vznik a stavebný vývoj hradnej kaplnky. Realizátormi výskumov a spracovateľmi nálezovej správy (87 strán) boli Dr. Adrián Vallašek a Ing. arch. Andrej Fiala. Dokument bol doplnený aj o nález dvoch gotických portálov v kaštieli v Hodkovciach, správu o prehliadke a návrh postupu konzervátorských prác architektonických článkov kaplnky na Spišskom hrade, ktorú vypracoval reštaurátor - akademický maliar Albert Leixner. Druhým dokumentom je Spišský hrad – pamiatkový architektonicko-historický výskum (ďalej len „PAHV“), realizovaný Ing. arch. Magdalénou Janovskou (v roku 2008), ktorý správny orgán po vyhodnotení a predložení odborného stanoviska Pamiatkového úradu Slovenskej republiky odsúhlasil záväzným stanoviskom s r. č. KE-09/894-2/4465/MA zo dňa 31.07.2009, a ktorý na základe exaktného archívneho a terénneho výskumu v mnohých detailoch upresnil – a aj korigoval doteraz známe poznatky z dejín Spišského hradu (často automaticky preberané zo staršej literatúry, bez overenia opodstatnenosti). Obsah PAHV i výsledky Nálezovej správy sa stali pre reštaurátorov východiskovým podkladom pre vlastnú výskumnú činnosť. Hodnota získaných informácií bola vzájomne porovnávaná, podľa povahy nálezov postupne doplňovaná, rozšírená o nové skutočnosti a pre súčasné štádium obnovy zatiaľ v kontexte hradného areálu aj ďalej otvorená.

Reštaurátorský výskum bol realizovaný kombinovanou metódou, spájajúcou predovšetkým nedeštruktívne metódy, v obmedzenej miere i sondážny výskum, resp. odobratie vzoriek omietok, ložných mált a kamennej hmoty a ich posúdenie na príslušnom vedeckom pracovisku (petrografický rozbor vybraných druhov hornín). Na základe výsledkov tohto výskumu je možné konštatovať, že stav celého objektu hradnej kaplnky je v súčasnosti už podmienený pamiatkovou obnovou, ktorá bola uskutočnená počas ostatnej komplexnej opravy Spišského hradu (v 80-tych rokoch 20. storočia). Zastrešenie priestoru s určitou eliminou množstvo degradačných procesov, ktoré postihujú ostatné - najmä otvorené časti hradného areálu. Rovnako aj doplnenie omietok na miestach neomietnutého alebo novo-doplneného muriva má pre ochranu stien hradnej kaplnky viac pozitív ako negatív, nie však celkovo. Nevhodné použitie cementových zmesí v okolí okenných otvorov a lokálne aj nástreky na stenách poškodilo historické vrstvy pod nimi a ich odstránenie si vyžiada obozretný spôsob obnovy, aký nepoškodí zachované najstaršie omietky a pôvodné murivo.

Cieľom reštaurátorského výskumu bolo zdokumentovať súčasný stav predmetného objektu a opätovne odhaliť charakter všetkých historických vrstiev, a to predovšetkým z dôvodu stanovenia najvhodnejšieho postupu konzervovania, rozsahu doplnenia a celkovej prezentácie hradnej kaplnky v kontexte navrhovanej stavebnej rekonštrukcie bloku západných palácov a príslušného Románskeho paláca. V exteriéri kaplnky boli počas sondovania vykonané i väčšie odkrytia novodobých omietok, aby bolo možné následne stanoviť rozsah zachovania historických omietok a muriva v protiklade s novšími doplnkami. V tejto fáze výskumu boli nálezy porovnávané aj s fotografickou dokumentáciou stavu kaplnky z konca 60-tych a zo začiatku 70-tych rokov 20. storočia. Na vonkajších stenách, najmä na severnej a východnej fasáde sakrálnej stavby, je zachovaných niekoľko historických vývojových etáp vo forme starších omietok, avšak tieto vrstvy sú uvoľnené a so zníženou súdržnosťou. Súčasný stav vykazuje zreteľný úbytok omietkových plôch oproti staršej fotografickej dokumentácii, najväčší úbytok je na vrstve s dekoratívnym armovaním v omietke. Kamenné prvky (z vonkajšej strany) sú už v stave erodovanej hmoty, s pôvodnou tvarovou výtvarnou kvalitou zachovanou už len v náznakoch.

Povrch pieskovcových článkov je vo väčšej miere nenávratne stratený. Doplnky, realizované počas ostatnej obnovy, sú najmä z tvarového hľadiska len akousi voľnou interpretáciou historického tvaroslovia a sú pri prezentácii objektu skôr zavádzajúce. V interiéri je situácia obdobná, zastrešenie však ochránilo kamenné prvky a ich stav je takmer totožný, ako pred začatím už spomínanej ostatnej obnovy NKP. Do súčasnosti sa však zachovala napr. vzorka pôvodnej farebnej úpravy aj s neskoršími vrstvami vo fragmente na skrátenej prípoje severnej steny kaplnky. Sanktuárium bolo nájdené už pri prvotnom archeologickom výskume a následne osadené do pôvodného otvoru, ale výška jeho osadenia je v súvislosti so súčasnou niveletou podlahy v kaplnke nedostatočná, pričom tomuto kamennému prvku chýba v spodnej časti i ukončenie.

Základný cieľ reštaurovania hradnej kaplnky je priamo podmienený hlavnému zámeru, a to realizovať komplexnú obnovu celého hradného areálu. V rámci revitalizácie sakrálnej stavby je však nevyhnutné rešpektovať aj súčasné využitie tohto objektu ako verejne prístupného prostredia (aj na náboženské účely) v rámci expozície Spišského hradu. Primárnou úlohou reštaurátorského zásahu tak bude rehabilitácia historickej podstaty kaplnky, resp. odborná obnova, ktorá stabilizuje jej hmotnú podstatu, spomalí až zastaví deštruktívny proces a konzervuje stav stavby s predpokladom predĺžiť jej stav v najautentickejšej zachovanej podobe. Práve na tomto základe je navrhnutý model odbornej záchrany a prezentácie predmetnej časti NKP. Reštaurovanie by malo byť realizované štandardnými technológiami, vhodnými hlavne pre historickú architektúru, kamenné prvky i omietkové vrstvy. Reštaurátori predložili pre exteriér a interiéru kaplnky, jednotlivé otvory, pre každý jeho prvok, vrstvu, či zachovaný fragment presné riešenie na ich sanáciu, rekonštrukciu, konzerváciu a prezentáciu. Rámcovou úlohou odborného zásahu sa tak stala fyzická záchrana a konsolidácia pôvodných hmôt a tvaroslovia, rešpektovanie a prísne zachovanie autenticity, minimalizovanie zásahov do zachovaného originálu a odstránenie nevyhovujúcich sekundárnych zákrokov a doplnkov. Určitá korekcia postupu osobitnej formy obnovy danej sakrálnej stavby a jej finalizácia bude diferencovane korigovaná počas samotného reštaurátorského procesu a vzájomne posúdená priamo na mieste jeho vykonávania. S predstavou reštaurátorov o výslednom výraze hradnej kaplnky sa môže správny orgán stotožniť. Zvolená koncepcia rešpektuje technické špecifiká, estetické kritériá a trendy súčasnej reštaurátorskej praxe. Jednoznačná interpretácia podporuje názor reštaurátorov, výskumníka a hlavného projektanta obnovy NKP uviesť zreštaurované dielo v novej výrazovej kvalite.

Správny orgán vo výrokovej časti tohto rozhodnutia stanovil zásadné a formálne podmienky, ktoré je vlastník kultúrnej pamiatky (resp. správca hradného areálu) povinný rešpektovať a samotní reštaurátori pri svojom zásahu by sa nimi mali striktnie riadiť. Zároveň správny orgán predpísal zodpovednému reštaurátorovi, aby pri odbornom ošetrovaní povrchov omietok (v interiéru i exteriéri kaplnky) zachoval a zakonzervoval všetky stopy, zásahy a úpravy z najstarších stavebných etáp, svedčiacie o postupoch vtedajších kamenárskych majstrov a murárov. Predmetné nálezy budú reštaurátori podrobne dokumentovať už počas realizácie osobitnej formy obnovy danej časti NKP, ktoré následne vyhodnotia a zapracujú do dokumentácie skutočne vykonaných reštaurátorských prác. Správny orgán taktiež uložil aj podmienku, aby časť reštaurátorských úkonov – sanácia muriva, spevnenie povrchu, stabilizácia podkladov, plošné i lokálne čistenie povrchov atď. – bola vykonávaná súbežne s prebiehajúcimi prácami pri odstraňovaní druhotných podkladov a sekundárnych vrstiev. V priebehu odbornej obnovy bude reštaurátor viesť reštaurátorský denník, v ktorom zaznamená celý postup a zdokumentuje všetky nálezové situácie, podľa § 6 odseku 5 Vyhlášky. Obsah predmetného denníka po ukončení obnovy zahrnie v kópii do dokumentácie vykonaných reštaurátorských prác.

Správny orgán ďalej uložil vlastníčkovi NKP, resp. správcovi hradu písomne oznámiť začiatok reštaurátorských prác minimálne 7 dní vopred. Pokiaľ by realizátor reštaurátorských prác plánoval navrhovanú technológiu alebo postup reštaurovania oproti predloženému Návrhu zmeniť, je povinný tento postup vopred prerokovať so správnym orgánom, podľa § 33 odseku 9 pamiatkového zákona. Ak v priebehu samotného reštaurovania hradnej kaplnky dôjde k novým skutočnostiam či k náhlemu odkrytiu nepredpokladaného nález, správny orgán uložil reštaurátorom povinnosť nález oznámiť, práce prerušiť podľa § 33 odseku 9 pamiatkového zákona a v zmysle príslušného zákona správny orgán rozhodne o ďalšom postupe najneskôr do troch pracovných dní od oznámenia a prerušenia

reštaurátorských prác. Vlastník objektu bude zvolávať pravidelné kontrolné dni za účasti správneho orgánu, pri ktorom bude správny orgán informovaný o priebehu reštaurátorských postupov pri obnove hradnej kaplnky. Na záverečnú prezentáciu zreštaurovaného diela prizve vlastník zástupcu správneho orgánu, ktorý zhodnotí celkový priebeh vykonaných prác a následne o ich výslednej kvalite a prezentácii vyhotoví úradný záznam zo štátneho pamiatkového dohľadu.

Správny orgán žiada vlastníka NKP (resp. správcu hradu), aby stavebné, rekonštrukčné, sanačné, reštaurátorské, konzervátorské i ďalšie pracovné činnosti boli navzájom zosynchronizované (vrátane archeologického výskumu), realizované v maximálnej súčinnosti všetkých zainteresovaných odborníkov a spracovateľov odsúhlasených výskumných a projektových dokumentácií, aby sa tak predišlo poškodzovaniu pamiatkových hodnôt a ďalšiemu zhoršovaniu stavebno-technického stavu danej časti kultúrnej pamiatky alebo k prípadnej strate archeologických nálezov.

Kultúrna pamiatka Spišský hrad patrí k najvýznamnejším a najväčším súborom hradobnej architektúry na Slovensku a zároveň je pamiatkou, zapísanou v Zozname Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Hradná fortifikácia s jasne čitateľným stavebným vývojom slohových etáp od 12. storočia až po deštruktívny požiar v roku 1780 je unikátnym príkladom stredovekého kráľovského hradu. Hradný komplex je rozdelený do štyroch celkov/sektorov (hradné jadro, horné predhradie, stredné predhradie, dolné predhradie) a tvorí ho 43 objektov, ktoré budú na základe posledných výsledkov pamiatkového architektonicko-historického výskumu dodatočne rozšírené ešte o ďalšie 4 objekty (kapitánsky dom, cisterna III., západná veža, plošina pre delá).

Kaplnka (gotická/zasvätená sv. Alžbete) hradná (zastavaná plocha: 103,75 m²/rozmer: 13,4 x 8,16 m) sa nachádza priamo v „intraviláne“ hradného jadra, v jeho severozápadnom úseku, južným smerom od Románskeho paláca (Palác hradný I., ÚZPF č. 830/2). Ide o sakrálny objekt obdĺžnikového pôdorysu (línia pozdĺžnej osi v smere V-Z) s presbytériom v tvare osemuholníka, na južnej strane so sekundárne pristavanou sakristiou. V súčasnosti sa do kaplnky vstupuje cez novozrekonštruované železobetónové ostenie (bez dvernej výplne) na západnej strane (niekdajší, t. č. zamurovaný vstup je v západnom úseku severnej steny kaplnky), z prízemí poschodovej arkádovej chodby (t. č. uzavretý úsek, využívaný ako muzeálna expozícia), ktorá predstavuje najmladšiu časť západného palácového bloku (Palác hradný II., č. ÚZPF 830/6) hradnej akropoly. Chodba je v prízemí zaklenutá valenou omietanou klenbou s otvorenými (avšak presklenými) oblúkmi do nádvorí, na poschodí je už bez stropnej konštrukcie.

Murivo kaplnky je spodnej časti tvorené hrubo okresanými travertínovými kvádrmi, pričom sa medzi nimi nachádzajú i štiepané pieskovce, v menšej miere aj časti tehál. Nárožia sú vytvorené z armovaných opracovaných pieskovcových kvádrov. Založenie východnej a západnej steny kaplnky nebolo realizované až na skalné podlažie, ale cca 30-45 cm nad ním tieto základy končili. Na omietke v exteriéri objektu bola vytvorená sgrafitová škrapaná výzdoba. Klenba bola dodatočne vstavaná do jestvujúcich murív kaplnky, pričom rebrá dosadali na klenbové prípory, ktoré okrem dvoch polôh, kde pod nimi boli kamenné dosky, dosadali až na podlahu (pozn. kamenné dosky najskorej pochádzajú zo staršej - prvotnej hradnej kaplnky). Články z rozvetvenia klenbových rebier sa zachovali zo sadrovca (pozn. totožný materiál sa uchoval i v prípade nábehu klenbových rebier arkiera Románskeho paláca). Autori nálezovej správy predpokladajú, že kaplnka bola kedysi zaklenutá sieťovou „parléřovskou“ klenbou tzv. milevského typu, hoci prvotne mala asi drevený kazetový strop. Prestropenie krypty v kaplnke bolo už z valenej klenby, pričom na krypte je už t. č. položená obdĺžniková krycia doska (rozmer: 140 x 200 cm). Podlahu v kaplnke tvorí tehlová dlažba štvorcového rozmeru, v mieste presbytéria sa nachádzala aj maltová podlaha, ktorá prechádza až na stenu menzy (rozmer: cca 305 x 165 cm). V súčasnosti je už presbytérium oddelené dvomi stupňami po celej šírke kaplnky. Nálezy v samotnej kaplnke sú datované od 13. storočia až do doby jej zániku. Vo vrstvách podlažia sa našli materiály, ktoré je možné datovať na koniec 13. storočia, ale predovšetkým do 1/3 14. storočia, čo pravdepodobne súvisí s veľkými terénnymi úpravami priestoru nádvorí hradného jadra v tomto období. Súčasťou kaplnky bola aj južná pristavba sakristie, ktorej murivo je z lomového travertínu, ukladané do riadkov, pričom podlahu tvorili keramické dlaždice (rozmer: 22 x 22 x 4 cm). Renesančné sgrafito (fragmenty) na nárožiach exteriéru kaplnky je porovnateľné s úpravami nároží renesančnej

prístavby severnej sakristie Kostola sv. Martina v Spišskej kapitule, datovanej ešte do 1. polovice 17. storočia, a môže sa viazať k pôsobeniu jezuitov na Spišskom hrade, ktorí sa podieľali na správe kaplnky rodiny Zápoľských a knižnice v kostole na Kapitule.

Stavebno-technický stav objektu je v súčasnosti z hľadiska statickej stability uspokojivý. Priestor hradnej kaplnky bol rekonštruovaný (v rámci poslednej komplexnej obnovy) do podoby rovného prestropenia železobetónovou konštrukciou na oceľových nosníkoch, priznaných zo strany interiéru. Prestrešenie kaplnky bolo riešené plochou strechou, prekrytou medenými pásmi, no dažďová voda zo strechy nebola spoľahlivo odvedená od objektu, takže dlhodobo spôsobovala podmáčanie stavby. Fragmenty klenbového systému v interiéri kaplnky sú zachované bez rekonštrukcie častí klenbových rebier (okrem nábehov). Úseky, ktoré zodpovedajú priestoru nad klenbou, sú priznané neomietaným murivom. Zostávajúca časť interiéru a exteriéru kaplnky je omietaná, pričom v exteriéri sa viditeľne prejavujú opracované pieskovcové bloky. Dvojica okien presbytéria je bez kamenných prvkov výplne (kružba a prúty), riešené sú už s novým presklením v oceľovom ráme. Okná však už t. č. netesnia, zateká cez ne do interiéru a dochádza k poškodzovaniu kamenného ostenia týchto okien. Rovnako sú poškodzované aj kamenné súčasti združeného okna na západnej strane empory, ktoré sú zapustené pod úroveň podlahy (2.NP) arkádovej chodby, ktorá je navyše vyspádovaná smerom ku kaplnke a neustále tak dochádza k prieniku vody do muriva kaplnky (pozn. v interiéri to spôsobuje vytváranie machového porastu na západnej stene/zelené plochy). Omietky kaplnky obsahujú vysoké percento cementu, došlo k ich zasoleniu a tento efekt sa prejavuje už aj na pieskovcových kamenných článkoch. Kaplnka je dnes prístupná z prízemia arkádovej chodby, cez novodobý pravouhlý portál na západnej strane, kde bola kedysi vo výške umiestnená empóra, t. č. čitateľná už iba na základe káps po drevených prievlakoch (parapet empory) v bočných stenách kaplnky. Pôvodný vstup zo severnej strany (od Románskeho paláca) dokladá náznaková rekonštrukcia vstupu v omietke. Na pôvodné miesto bola počas ostatnej komplexnej obnovy hradu osadená aj kamenná časť pastofória. Kaplnka je už v súčasnosti vybavená novým dreveným mobiliárom s kópiami pôvodných oltárnych tabúl a občasne naplňa aj funkciu bohoslužieb. Po bočných stranách sú počas turistickej sezóny galerijným spôsobom prezentované plastiky svätcov.

V zmysle ustanovenia § 33 odseku 6 zákona pamiatkového zákona správny orgán preskúmal predloženú výskumnú a reštaurátorskú dokumentáciu osobitnej obnovy časti NKP, a pretože nezistil dôvody, pre ktoré by odoprel udelenie súhlasu, v uvedenom rozsahu schválil príslušnú dokumentáciu a pre zabezpečenie ochrany kultúrnej pamiatky stanovil podmienky pre jej reštaurovanie, ako aj pre spracovanie reštaurátorskej dokumentácie podľa skutočne vykonaných prác podľa § 33 odseku 10 zákona pamiatkového zákona, pričom uložil vlastníkovi objektu (resp. správcovi Spišského hradu) i určité povinnosti, špecifikované vo výroku, ktoré je povinný vlastník / správca splniť tak, aby nedošlo k narušeniu či znehodnoteniu autenticity, a tým k strate pamiatkových hodnôt predmetnej časti NKP.

Správny orgán podľa § 33 odseku 10 pamiatkového zákona si ponecháva jedno vyhotovenie predloženého návrhu na reštaurovanie na vykonanie štátneho pamiatkového dohľadu.

Poučenie

Proti tomuto rozhodnutiu sa môže účastník konania v súlade s ustanovením § 53 a § 54 správneho poriadku odvolať na správnom orgáne, ktorý rozhodnutie priamo vydal, t. j. na Krajskom pamiatkovom úrade Košice, Hlavná 25, 040 01 Košice, v lehote 15 dní odo dňa jeho doručenia. Toto rozhodnutie je po vyčerpaní riadnych opravných prostriedkov preskúmateľné súdom.

Ing. Kristína Markušová
riaditeľka

Krajský pamiatkový úrad Košice

Doručuje sa

1. Slovenské národné múzeum, Vajanského nábrežie č. 2, P. O. Box 13, 810 06 Bratislava, IČO: 00164721
2. Slovenské národné múzeum – Spišské múzeum v Levoči, Námestie Majstra Pavla č. 40, 054 01 Levoča

Na vedomie

1. Pro Restauro, s. r. o., ul. Československej armády č. 251/32, 967 01 Kremnica, IČO: 50586572
2. Obec Žehra – Stavebný úrad, č. 104, 053 61 Žehra (pošta Spišské Vlachy), IČO: 00329819
3. a/a Krajský pamiatkový úrad Košice

